

nomzodi

Vohidov A. – Toshkent davlat sharqshunoslik instituti “Eron-afgʻon filologiyasi” kafedrası dotsenti, filologiya fanlari nomzodi

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLİY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

Ro‘yxatga olindi: № MD -5A120102
2020 yil “29” 08

**O‘RGANILAYOTGAN MAMLAKATDA TIL VAZIYATI VA SIYOSATI
(AFG‘ONISTON)**

FAN DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar soha
Ta’lim sohasi: 120000 – Gumanitar fanlar
Mutaxassislik: 5A120102 - Lingvistika (sharq tillari)

Toshkent – 2020

- javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollarga bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar', №11.
4. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: O'zbekiston, 2016. – 56 b.
 5. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T.: O'zbekiston, 2017. – 48 b
 6. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: O'zbekiston, 2017. – 488 b.
 7. Проблемы изучения языковой ситуации и языковой вопрос в странах Азии и северной Африки. - М., 1970.
 8. Актуальные проблемы строя иранских языков. - М.: Изд-во Московского университета, 1988.
 9. نګهت سعیدی محمد نسیم. دستور زبان معاصر دری. - کابل ۱۳۴۹.
 10. Фархадӣ Р. Разговорный фарси в Афганистане. – М., 1974.
 11. Дворянков Н.А. О двух аспектах изучения языковой ситуации. - М., 1970.
 12. Калинина З.М. Очерки лексикологии современного литературного пушту. - М., 1972.
 13. Киселева Л.Н. Язык дари Афганистана. - М., 1985.
 14. Bashir, Elena. Evidentiality in South Asian languages. 2006.
- Axborot manbalari**
15. www.kabulnath.de
 16. www.afghana.com
 17. www.Afghanistan.ru
 18. www.dawatnet@start.no

7. Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv- uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashining 202 0 yil "29" 08 dagi 4 -sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 202 0 yil "29" 08 dagi 452 sonli buyrug'i bilan ma'qullangan fan dasturlarini tayanch oily ta'lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.

8. Fan/modul uchun ma'sul:

Alimova X. – Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti "Eron-afg'on filologiyasi" kafedrasi dotsenti, filologiya fanlari doktori (DSc)

9. Taqrizchilar:

Nizomova F. – Toshkent islom universiteti dotsenti, filologiya fanlari

	– davlat tili tushunchasi, ya'ni o'rganilayotgan mamlakatda olib borilayotgan til siyosatini; – jamiyatda til vaziyatini xarakterlovchi omillarni; – o'rganilayotgan mamlakatda til vaziyatini me'yorga solishda Til akademiyalarining o'rnini; – savodsizlik darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda davlat tomonidan o'tkazilayotgan til bilan bog'liq ta'lim tizimidagi islohotlarni; – OAV va televideniening mamlakatdagi til vaziyatiga ta'sirini; – xalqaro mehnat taqsimotida Sharq mamlakatlarining roli va o'rganilayotgan mamlakatdagi til vaziyatiga ularning ta'sirini; – til vaziyatining rivojlanish tendensiyalarini; – til vaziyatining rivojlanish omillari va tarixiy-madaniy sabablarini; – o'rganilayotgan mamlakatning lingvogeografik va lingvoareal tavsifini; – o'rganilayotgan mamlakat adabiy tilining maishiy-so'zlashuv tili va dialektlardan farqini; – o'qitilayotgan til lug'at boyligining o'sishida turli ilmiy tashkilotlarning o'rini <i>bilishi kerak.</i> Bular bilan bir qatorda magistr: – o'rganilayotgan mamlakatdagi til vaziyati bo'yicha ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va tizimlashtirish; – o'rganilayotgan tilni isloh qilish yo'lida olib borilgan harakatlar, ularning faoliyatiga umumiy baho berish; – globallashuv sharoitida o'rganilayotgan sharq tilining umumiy holati bo'yicha kechayotgan o'zgarishlarni tushuna olish <i>malakalariga ega bo'lishi kerak.</i>
4.	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • Ma'ruzalar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6.	Asosiy adabiyotlar 1. Inomxo'jayev R., Alimova X. O'rganilayotgan mamlakatda til vaziyati (Afg'oniston). O'UM. - T., 2017. 2. Inomxo'jayev R. Afg'oniston ma'rifatparvarlik adabiyoti. - T., 1999. Qo'shimcha adabiyotlar 3. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy

Fan/modul kodi 5ATZY225	O'quv yili 2020-2021	Semestr 2	ECTS - Kreditlar 5	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	O'rganilayotgan mamlakatda til vaziyati va siyosati	60	90	150
2.	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarni Afg'onistonda so'zlashivda bo'lgan tillar, yuz berayotgan o'zgarishlarni o'rganish hamda tilning rivojlanishi va o'zgarishiga ta'sir etadigan lingvistik va ekstralingvistik omillarni tanishtirishdan iborat. Afg'oniston ko'p millatli va ko'p tilli mamlakatdir. Suning uchun, birinchi navbatda, mamlakatdagi etnolingvistik vaziyatni o'rganish, mavjud tillarning tarixiy ildizlari, bir oila va guruhga mansub tillarni aniqlash, ular orasidagi munosabatlarni, ya'ni tillarning o'zaro aloqalari va ta'siri, mazkur omilning tillarning leksik fondining shakllanishidagi rolini diaxronik va sinxronik planda o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Fanning vazifasi - mamlakatdagi tillarning adabiy til sifatida shakllanish jarayoni, unga ta'sir etuvchi omillarni o'rganishdan iborat. Ushbu jarayonda mamlakatda yuzaga kelgan holat, unga ta'sir etuvchi ekstralingvistik omillarni baholash, til ta'limi, uning mamlakatdagi tillarning zamon talabiga mos holda rivojlanishiga ta'siri, tillarning holatiga ta'sir etuvchi muhim masalalar hisoblanadi. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu. Til vaziyati predmeti tushunchasi Til va etnolingvistik vaziyat tushunchasi. Mamlakatdagi tillarning rasmiy maqomi (statusi). Mamlakatdagi rasmiy tillarning lahjalarini o'rganish 2-mavzu. Til vaziyati, ularning turlari, til vaziyatining o'zgarishiga ta'sir etuvchi omillar Til va etnolingvistik vaziyat tushunchasi. Til va etnolingvistik vaziyat o'rtasidagi farqlar. Til vaziyatining tiplari (turlari). Til vaziyatining o'zgarish omillari. 3-mavzu. Afg'onistondagi etnolingvistik vaziyat, tillarning rasmiy			

	maqomi, ularning mamlakat ijtimoiy hayotidagi o'rne Adabiy tilni xalq – so'zlashuv tili bilan yaqinlashuvi. Tilning lug'at tarkibini o'sishi va boshqa tillardan o'zlashtirish. Dariy tili leksikasini rivojlanishida so'z tuzilishining roli. Ko'rilayotgan davrda dariy tili terminologik (atamashunosligi) leksikasini shakllanish xususiyatlari. 4-mavzu. Afg'onistonda til o'qitish holati va uning mamlakatdagi til vaziyatiga ta'siri Afg'onistonda maorif va oliy ta'lim taraqqiyoti. Afg'onistonga ilm-fan va ta'lim tili sifatida arab tilining kirib kelishi. Afg'oniston maorifi tizimida Kobul universitetining ahamiyati. 5-mavzu. Dariy tilining adabiy til sifatida shakllanishi Dariy tilining adabiy til sifatida shakllanishi. Dariy tilining rivojlanish jarayoni Neghat Saiidi talqinida. Yangi fors tilining ilk davrida yaratilgan madaniy merosning hozirgi zamon dariy tilidan farqlari. 6-mavzu. Dariy tili grammatikasida yuzaga kelgan ayrim o'zgarishlar Yangi fors tili shakllangan ilk davrdan buyon uning lug'at fondida va grammatik qurilishida yuz bergan o'zgarishlar. Eski fors tilining ayrim imlo xususiyatlari. 7-mavzu. Pashtu yozuvining shakllanish jarayoni Arab alifbosiga asoslangan Afg'onistondagi imlo va yozuv qoidalari. Dariy va pashtu yozuvlarining tarixiy taraqqiyot jarayoni. 8-mavzu. Afg'oniston matbuoti va uning dariy va pashtu tillarini rivojlantirishdagi roli Afg'onistondagi adabiy tilning rivojlanishida matbuotning roli. Afg'onistonda chop etilgan gazeta va jurnallar tarixi. 9-mavzu. Pashtu tilidagi axborot vositalari Afg'onistonda pashtu tilidagi matbuotning nashr qilinishi. Pashtu tilidagi birinchi oylik risola, gazeta va jurnallar. 10-mavzu. Afg'oniston fanlar akademiyasi va uning tillarni rivojlantirishdagi roli Afg'onistonda akademik ilmiy muassalarning vujudga kelishi. Afg'onistonda "Pashtu tolana" tashkilotining tuzilishi va uning ahamiyati. 11-mavzu. Afg'onistondagi etnolingvistik vaziyat va til siyosati Afg'onistondagi tillar. Ularning mamlakat hayotidagi roli. Afg'onistondagi etnolingvistik vaziyat. Afg'onistondagi til siyosati. Rasmiy davlat tili, ikki
--	---

	tillilik, ko'p tillilik. Kommunikativ ahamiyat. Oz sonli so'zlashuvchiga ega bo'lgan tillar. III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi: 1. Afg'onistondagi tillar va millatlar tarixi. 2. Dariy va pushtu tillarining o'rganilish tarixi. 3. Afg'onistondagi ikki tillilik siyosati. 4. Afg'oniston matbuoti haqida ma'ruzalar tayyorlash. 5. Afg'oniston fanlar akademiyasining til borasidagi yo'riqlari. 6. Afg'oniston maktab, litsey va kollejlarda til o'qitilishi. 7. Afg'oniston oliy o'quv yurtlarida til o'qitilishi. 8. Sobiq Ittifoq va hozirgi afg'onshunos-tilshunoslarning dariy va pushtu tillaridagi darslik, qo'llanma, ilmiy risolalari borasida ma'ruzalar tayyorlash. 9. Afg'oniston radio, televediniya va axborot sohasida til borasidagi eshittirish va xabarlarni tahlil qilish. Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq. IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular: 1. Til vaziyati tiplari. 2. Afg'onistondagi etnolingvistik vaziyat, tillarning rasmiy maqomi, ularning mamlakat ijtimoiy hayotidagi o'rne Tilning rivojlanishi va til tizimiga boshqa tillarning ta'siri masalasi. 3. Afg'onistonda til o'qitish holati va uning mamlakatdagi til vaziyatiga ta'siri. 4. Dariy tilining adabiy til sifatida shakllanishi. 5. Dariy tili grammatikasida yuzaga kelgan ayrim o'zgarishlar. 6. Afg'oniston fanlar akademiyasi va uning tillarni rivojlantirishdagi roli. 7. Afg'oniston matbuoti va uning dariy va pashtu tillarini rivojlantirishdagi roli. Mustaqil o'lashtiriladigan mavzular bo'yicha magistr tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.
3.	V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida magistr: – o'rganilayotgan mamlakatdagi sotsiolingvistik vaziyatni; – o'rganilayotgan mamlakatning etnik tarkibi va ularning tilini; – til vaziyati tushunchasini; – til vaziyati turlari va ularning farqlarini; – tili o'qitilayotgan mamlakatdagi etnolingvistik vaziyatni; – bilingvizm va polilingvizmni;